

7.3. Aptarkite įsivertinimo rezultatus su mokytoju. Numatykite, kaip galėtumėte geriau atlikti vardažodžių ir veiksmažodžių kirčiavimo užduotis.

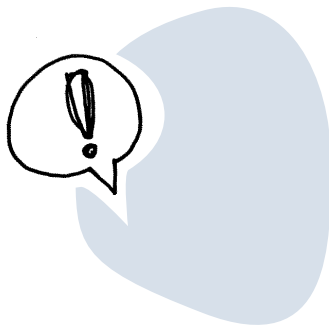
8. Nurodykite tris kirčiavimo kirčiuokle ypatumus.

1.
2.
3.

Pagal pateiktus kriterijus įsivertinkite atsakymus.

Kriterijai:

- išsamus (tikslus, aiškus, konkretus) atsakymas,
- ne visai išsamus atsakymas,
- neatsakyta arba atsakyta neteisingai.



IV

Morfologija ir rašyba. Įvardis

1. Įvardžių reikšmė ir gramatiniai požymiai
2. Įvardžių skyriai
3. Įvardžių linksniavimas, rašyba ir kirčiavimas
4. Įvardžių vartojimo ypatumai

1 Įvardžių reikšmė ir gramatiniai požymiai

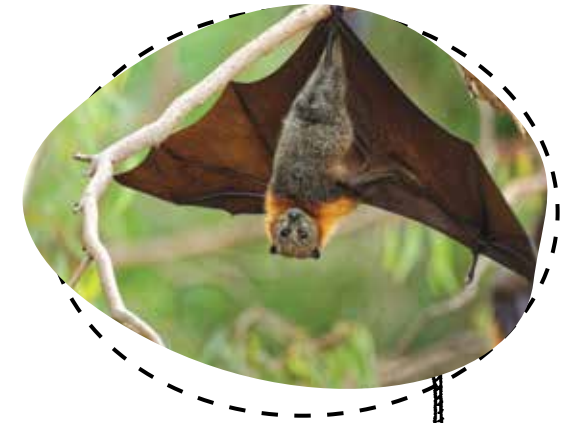
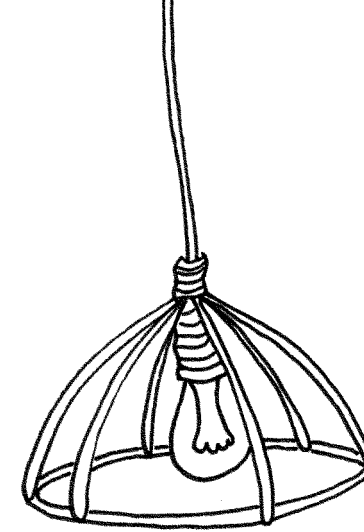
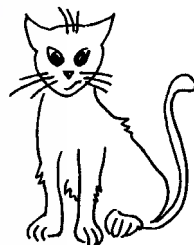
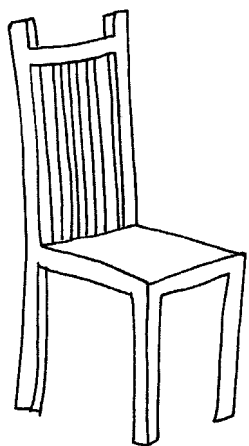
MOKYMOŠI TIKSLAI

- Gilinsitės į įvardžių rodomąją reikšmę.
- Aiškinsitės įvardžių gramatinius požymius.

STEBIME

Perskaitykite mįsles ir atlikite užduotis.

- A** Kabo kabikas, žiūri žiūrikas. Jei kabikas nekabėtų, tai žiūrikas nežiūrėtų.
- B** Keturi ant keturių. Keturi laukia keturių. Keturi atėjo, keturi nuėjo, keturi liko.
- Kas ten atsitiko?



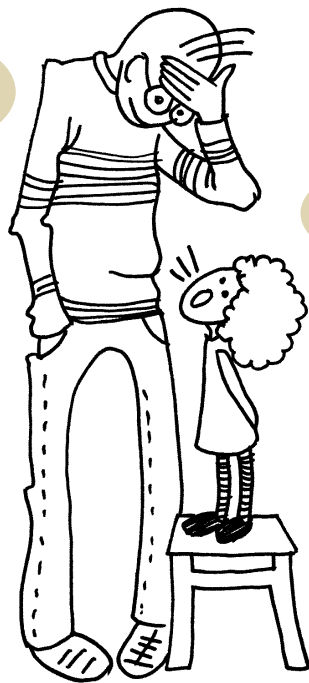
1. Aptarkite pirmos mįslės pažymėtų žodžių reikšmę. Ką suprantate apie kabiką ir žiūriką? Jie gyvos būtybės ar daiktai? Pakeiskite šiuos žodžius įvardžiu *jis*. Kaip pasikeitė mįslė?
2. Aptarkite antros mįslės pažymėtų žodžių reikšmę. Kiek yra būtybių ar daiktų, vadinamų *keturi*? Pakeiskite šiuos žodžius įvardžiu *kažkas*. Kaip pasikeitė mįslė?
3. Jei nebūtų atsakymo, mįsles galėtumėte įminti įvairiai. Kaip jūs įmintumėte šias mįsles? Pagrįskite savo įminimą.

AIŠKINAMĖS



Kalboje yra tokių žodžių, kurie neturi tikrosios reikšmės arba jų reikšmė tekste kaskart kinta. Tai įvardžiai, kurie turi bendrą rodomąją reikšmę. Reikšti ir rodyti – ne tas pat.

Aš esu aukštas.

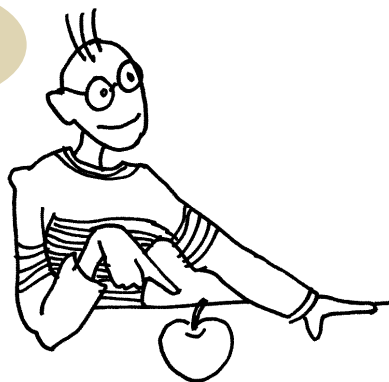


Aš esu aukšta.

Daiktavardžiai *vaikinas* ir *mergina* reiškia vyriškosios ir moteriškosios lyties jaunos žmones, neatsižvelgiant į situaciją. O išgirdę žodžius *jis* ir *ji* nežinome, ką jie nurodo – žmogų, gyvūną, daiktą, reiškinių ar fantastinę būtybę. Įvardis *aš* visuomet reiškia kalbantįjį, nes kiekvienas kalbėtojas save nurodo įvardžiu *aš*.

Būdvardis *plastikinis* reiškia „iš plastiko“, jis taip pat nepriklauso nuo situacijos. O įvardis *toks* tinka rodyti bet kokius daiktus, žmogaus ar gyvūno ypatybei.

Jis yra toks.



Jis yra toks.



Skaitvardis *vienuolika* reiškia tikslų skaičių, o įvardis *keliolika* rodo kiekį tarp vienuolikos ir devyniolikos.

Susirinko vos *keliolika* žmonių. Susirinko daugiau nei *keliolika* žmonių.



Tam tikri įvardžiai tekste gali pakeisti daiktavardį, būdvardį ar skaitvardį. Pavaduodami kitas kalbos dalis, įvardžiai gali pakartoti jų giminę, skaičių, linksnį. Veik visi įvardžiai kaitomi linksniais: *kokie – kokių, kokiems, kokius, kokiais, kokiuose*, kai kurie jų turi giminę: *jis – jį, tas – tą, šis – šį*, gali būti kaitomi ir skaičiais: *jis – jie, tas – tie, ši – šios*.

Be to, įvardžiai kartais gali atlikti jungiamojo žodžio vaidmenį. Jie prijungia šalutinį dėmenį prie pagrindinio sakinio: *Visi, kurie namie laikote gyvūnų, atsistokite*.

Įvardžiai – negausi ir beveik uždara žodžių klasė. Jų yra apie 120. Iš kitų kalbos dalių įvardžiai nedaromi. Bet iš įvardžių daromi vadinamieji įvardiniairieveksmiai: *tas – taip, tada; kas – kaip, kada, kur*. Tokierieveksmiai taip pat turi rodomąją reikšmę, bet jie nelinksniuojami. Sakinuose įvardiniairieveksmiai eina tik aplinkybėmis. Įvardžiai sakinyje gali eiti įvairiomis sakinio dalimis: veiksmiu, papildiniu, pažyminiu, retai aplinkybėmis.

ĮTVIRTINAME

1. Perskaitykite pokalbius ir atsakykite į klausimus.

1. Trys vaikai stovi prie durų.

- Ar **jūs** girdite? **Kažkas** krebžda. Kas ten?
- Turbūt kaimynas arba pelė.
- O gal tiks laikrodis.
- Ne, ten ragana... **Aš** bijau...

2. Vaikas prašo mamos paruošti vaišes.

- Mama, gal **tu** galėtum vakarienei iškepti skanią picą?

Pas mane ateis draugų.

- Kiek jų bus, vaikelai?
- Na, gal keliolika, o gal net keliasdešimt.

3. Berniukai kalbasi su kaimynu.

- Vakar **mes** žvejojome.
- Kokią žuvį pagavai, Tada? **Šitokia?**
- Ne, **šitokia!**
- Nemeluok – tik **šitokia!** Juk aš buvau kartu.



1.1. Kurie spalva pažymėti žodžiai rodo kalbėtojus, o kurie – pašnekovus? Kas yra šie pokalbių dalyviai?

1.2. Kuris paryškintas įvardis vartojamas kaip daiktavardis (sakinyje eina veiksmu), o kuris – kaip būdvardis (kaitomas giminėmis ir derinamas su daiktavardžiu)?



2. Perskaitykite ištrauką iš Rėjaus Bredberio romano „Pienių vynas“ apie Daglo ir Tomo prosenelę. Išrinkite įvardžius. Ką jie nurodo? Kodėl rašytojas ne iš karto pasako, apie kurią moterį pasakoja?

Rytais ji nupjauna sugruzdėjusią pyrago plutą, dieną traukia garuojančius pyragus, o vakarėjant, kai jie ataušta, deda į vietą. Kai ji neša porceliano puodukus, tie skamba kaip šveicariški varpeliai. Ji be paliovos it dulkių siurblys sukinėjasi po mūsų namus, vis rasdama, ką tvarkyti. Du kartus per dieną ji apeina sodą, ir, jai praėjus, gėlės išsitiesia ir dar ryškiau šiltame ore sužėri jų plazdančios ugnelės. Miega ji ramiai, visa atsipalaidavusi, tarytum balta pirštinė, kurią auštant vėl užsimaus judri ranka.

- Senelė, – sako visi, – prosenelė.

3. Perskaitykite ištrauką. Ką šiame tekste pakeičia įvardis *ji*? Nustatykite, kuo sakinyje eina pažymėti įvardžiai.

Žadindama ryte, **ji** paliečia **kitus** taip, tarsi tiesindama ant sienos paveikslus. **Jos** rankos **viską** spėdavo: **jos** glamonėjo **vieną**, prilaikė **kitą**, mėtė **mūsų** sviedinius, mosikavo kroketo lazdomis... Pažvelgęs į praeitį, **tu** matai milijonus **jos** pradėtų, dirbtų ir nudirbtų darbų.

- **Viskas** eina **savo** keliu, – šnibžda prosenelė.

(Pagal Rėjų Bredberį)

4. Įrašykite tinkamos formos įvardžius, kuriais prijungiami šalutiniai sakiniai. Nurodykite jų giminę, skaičių ir linksnį.

1. Per literatūros pamokas skaitysite du pasakojimus apie tai, (*koks, kokia*) darbus anksčiau dirbdavo kaimo žmonės. 2. Vieną pasakojimą parašė Pranas Mašiotas, (*kuris, kuri*) buvo mokytojas ir vaikų rašytojas. 3. Jis pasakoja apie berniuką, (*kuris, kuri*) akimis stebima ūkininkų šeima. 4. Darbų stebėjimas kaime – nepaprasta vaikui pamoka, per (*kuris, kuri*) jis pažino pasaulį. 5. Skaitydami šį pasakojimą, suži-

nosite, (*koks, kokia*) pramogų kiekvienu metų laiku rasdavo vaikai.
6. Antrą pasakojimą parašė Juozas Baltušis. 7. Skaitydami jo pasakojimą, sužinosite, (*koks, kokia*) buvo piemenėlių džiaugsmas ir rūpesčiai. 8. Perskaite abu kūrinius, pasidalykite, (*koks, kokia*) įspūdį jums padarė šių dviejų autorių aprašytas kaimo gyvenimas.

5. Susiskirstę grupėmis, pasidalykite įspūdziais apie gyvenimą kaime. Kas jums kaime patinka, o kas – ne? Užrašykite penkis teigiamus ir penkis neigiamus dalykus. Pristatykite juos visai klasei.

6. Pasirinkite apskritimą ir pratęskite sakinius.

Turiu senele,

- kuri
- kurią
- su kuria
- apie kurią
- be kurios
- kurios
- kuriai

Turiu vieta,

- kuri
- apie kurią
- be kurios
- į kurią
- iš kurios
- kurios
- kurioje

APIBENDRINAME



1. Perskaitykite ištrauką. Raskite įvardžius. Ką jie rodo? Kuo eina sakinyje?

– Vaiduoklis! – suspigo Tomas.
– Ne, – atsiliepė balsas. – Tik aš su jonvabaliais stiklainyje.

Šiurpi vaiduokliška šviesa įplaukė į tamsų miegamąjį.

– Viešpatie! – sušnypštė Tomas. – Čia ne keli, o keliasdešimt jonvabalių! Tau jie reikalingi?

– Mums kliuvo už skaitymą naktimis su žibintuvėliais po antklode. Na, o šito stiklainio su jonvabaliais jau niekas neįtars; visi manys, kad čia mūsų kolekcija.

– Daglai, tu genijus!

Daglas oriai pastatė žybčiojantį stiklainį ant naktinio staliuko, pasiėmė pieštuką ir pradėjo rašyti į savo bloknotą.

(Pagal Rėjų Bredberį)



2. Perskaitykite ištrauką ir atlikite užduotis.

Daglas nuėjo prie lango. Daglas atsuko stiklainio dangtį ir papylė jonvabalius tarsi balzganas kibirkštis į tykią naktį. Jonvabaliai išskleidė sparnus ir nuskrido. Daglas lydėjo jonvabalius akimis. Jonvabaliai dingę. Jonvabaliai išslydo iš Daglo rankų tarsi paskutinės rusenančios vilties gijos.

(Pagal Rėjų Bredberį)

2.1. Kuo sakinyje eina pažymėti žodžiai?

2.2. Perrašydami tekstą, kai kuriuos iš pažymėtų žodžių pakeiskite tinkamais įvardžiais *jis, tas*. Kaip pasikeitė tekstas?

2.3. Apibūdinkite įrašytų įvardžių gramatinius požymius (giminę, skaičių ir linksnį).